

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 146 2025

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda H. Rugg

Berlin: Stefanie von Schnurbein

Göteborg: Åsa Arping

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Torbjörn Forslid

München: Joachim Schiedermaier

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anna Albrektson, Thomas Götselius

Tartu: Daniel Sävborg

Umeå: Maria Jönsson

Uppsala: Torsten Pettersson

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Ingeborg Löfgren (uppsatser) och Tim Berndtsson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word via tidskriftens Publicera-sida: <https://publicera.kb.se/samlaren/about/submissions>. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Artiklarna i nästa årgång av *Samlaren* kommer att publiceras löpande online, allt eftersom de accepteras. De artiklar som publiceras före december 2026 kommer att ingå i *Samlaren* 2026. Sista inlämningsdag för recensioner är 1 september 2026. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <https://publicera.kb.se/samlaren/index>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften. Tidigare årgångar av tidskriften finner man här: <https://svelitt.se/samlaren/browse.html>.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–45–2

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2026

Martin Hellström, *286 stycken ur barnteaterns oskrivna historia. Barnbibliotekets Sagas pjäser*. Makadam, skrifter utgivna av Svenska barnboksintitutet nr. 165. Göteborg 2023.

Svenska barnboksintitutet i Stockholm inrymmer förutom alla böcker och övrigt material en veritabel skatt av arkivmaterial – nämligen ett till stora delar utforskat arkiv från Svensk läraretidnings förlag, bland annat innehållande korrespondens, manus, räkenskaper med mera som rör olika julpublikationer samt Barnbiblioteket Saga, förlagets flaggskepp. Sedan flera år pågår ett arbete med arkivmaterialet som involverat ett antal forskare och anslag från olika bidragsgivare. Bland annat ska arkivet digitaliseras och tillgängliggöras, men även beforaskas ur olika aspekter. Projektet har hittills resulterat i bland annat ett antal artiklar i tidskriften *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning*, som ges ut av Svenska barnboksintitutet.

Martin Hellströms genomgång av pjäserna i Barnbiblioteket Saga är ett delresultat av detta projekt, och bokens syfte är att ge en heltäckande bild av pjäspubliceringarna i Barnbiblioteket Saga, från 1916 till 1948, och den senare serien Sagas barnteater (1956–1962). Serien Ungdomsteatern behandlas inte, vilket kanske hade varit intressant som jämförelse, men begripligt nog rymts det inte i denna volym, även om Ungdomsteatern nämns då och då i samband med olika författares publiceringar. Materialet är ändå mycket stort och i viss mån oöver-skådligt, vilket delvis avspeglas i bokens struktur.

Efter ett förord där den tidigare forskningen presenteras kort (varför hör inte detta till inledningen där det kunde fått lite större utrymme?) ger Hellström en snabb bild av starten på pjäsutgivningen, baserat på redaktören Signe Wranérns egen skildring i sin minnesskrift *Sagan om Saga*. Barnteatersamlingarna var viktiga för Signe Wranér – hon upplevde dem som sitt viktigaste bidrag som redaktör verkar det som. Pjäsamlingarna fyllde också en viktig funktion i skolans och olika ungdomsförbunds verksamhet tycks det, även om användningen av texterna inte rymts i Hellströms framställning.

Hellström ger en kortfattad översikt av materialet i inledningen, men ingen sammanfattande analys presenteras. Kommande kapitel är namngivna efter respektive pjässamling, dvs ”Barnteatern. Första samlingen”, ”Barnteatern. Andra samlingen” och så vidare ända till ”Barnteatern. Tjugotredje samlingen” (kapitel 25), och efter det ytter-

ligare fem kapitel om senare pjässamlingar. Redan anblicken av innehållsförteckningen är överväldigande. Tyvärr finns ingen tematisk indelning, vilket hade varit intressant. Det hade funnits många sätt att tematisera materialet, men Hellström har valt att redovisa samlingarna en i taget.

Varje kapitel går igenom alla pjäser i den aktuella volymen, olika upplagor av volymen (Barnbiblioteket Saga ändrade ofta innehållet i volymerna från en upplaga till en annan), ger lite fakta om de olika pjäsförfattarna, en sammanfattning av pjäsernas innehåll samt en uppräknig i kursiv av alla roller i respektive pjäs. Texterna vimlar av kungar, drottningar och prinsessor men även lövgrödor, snödroppar och kycklingar är rikligt representerade. Man förstår avsikten att visa att författarna och Saga-redaktörerna vinnlade sig om att hitta roller till samtliga barn i klassen, men kanske hade det räckt med att ge några exempel? Detta är ett grundproblem i boken, som Hellström själv adresserar i sammanfattningen på slutet: ”Att gå igenom samtliga titlar på det sätt som här gjorts kan tyckas vara väl noggrant.” (s. 260). Hellström motiverar sina val med att området är så okänt och utforskat och många författarnamn helt okända, att denna fullständiga genomgång varit nödvändig – i sig en lovvärd ambition. Störst utrymme ägnas dock åt mer välkända författare (naturligt nog eftersom det finns mer material att bygga på), och deras övriga författarskap (utanför Saga) presenteras i samma kapitel som pjäserna i Saga. Varje kapitel ger också en genomgång av de recensioner som respektive volym erhållit. Ibland gör Hellström en egen bedömning av pjäsen (spännande, passar inte för barn eller något liknande), men ofta står de helt okommenterade, bara innehållsbeskrivningen ges. Tanken att dagens barnteatergrupper ska hitta några lämpliga pjäser att spela, vilket Hellström hoppas, ter sig optimistisk med tanke på mängden synopsis att skumma igenom för att hitta något som kan intressera dagens barn. Kanske kommer även pjäsregistret att digitaliseras och bli sökbart via ämnesord, vilket skulle underlätta för eventuellt intresserade? Så sent som 2022 framförde SPF Seniorerna i Södermøre, Kalmar län, den kanske mest välkända pjäsen i materialet – ”Årsexamen i Ruskaby skola”!

Ett exempel på den lite snåriga dispositionen: under rubriken ”Barnteatern. Sjätte samlingen” nämns först vilka pjäser som bytts ut respektive tillkommit i de olika upplagorna. Sedan presenteras de sex pjäserna relativt ingående, på sammanlagt tre och en halv sida. Sedan följer en genomgång av

författarna i volymen och vad de för övrigt publicerat. Eftersom en av dem är finlandssvensk redovisas hennes produktion i Finland, och redogörelsen glider sedan vidare till andra finlandssvenska författare, som inte medverkar i Saga, vilka pjäser de skickat och hur det gått för dem. Texten innehåller mängder av detaljer och information, och spänner över en lång tidsrymd, vilket ställer stora krav på läsarens uppmärksamhet. Kapitlet avslutas med "övrigt ur Saga-arkivet som är av intresse för utgivningsåret 1927" (volymens första upplaga). För recensioner hänvisas till nästa kapitel, eftersom flera volymer recenserades tillsammans.

En intressant notering ur ett brev (refus) från Amanda Hammarlund är att målgruppen uttryckligen är "skolor på landsbygden". Detta skulle vara värt att diskutera närmare, och se om någon ändring sker när Signe Wranér blir ensam ansvarig redaktör. Även handböckerna (t.ex. *Teaterspel* från 1928) hade varit spännande att få veta lite mer om, där borde ju synen på barnteater framkomma. Just *Teaterspel* är dock riktad mer till nykterhetsrörelsen än till skolan, påpekar Hellström. Nykterhetsrörelsens ungdomsförbund nämns relativt ofta, men även ABF och JUF (Jordbrukarnas ungdomsförbund) skymtar förbi. Ett intressant forskningsområde skulle vara vilken roll dramatiken spelade i dessa föreningars ungdomsarbete (litteraturens betydelse för nykterhetsrörelsen har undersökts t.ex. av Kerstin Rydbeck).

Signe Wranérs didaktiska tankar kunde lyfts fram tydligare – hennes avsikt var uttryckligen att pjäserna skulle passa att spela i skolmiljö. Det hade kanske gått att sätta in Signe Wranérs tankar i ett dramadidaktiskt sammanhang – att ställa dåtidens syn på barns teaterpraktik i relation till senare forskning? Man ska självklart inte önska sig en annan bok än den som föreligger, men många intressanta spår antyds bara i denna digra volym. För att vara positiv kan man säga att boken ger många uppslag till, och grund för, kommande forskning!

Boken är huvudsakligen att betrakta som en bibliografi, men även sådana (jag tänker till exempel på Gerda Helena Linds kogs *Norrbarn*, 2013) brukar oftast ha ett längre sammanfattande och analyserande kapitel, där trender och tendenser lyfts fram och slutsatser dras. Här finns endast en avslutande sammanfattning på några få sidor.

Registerdelen är omfattande – det finns såväl pjäsregister och författarregister, där varje författares pjäser förtecknas, som ett recensionsregister, där jag föreställer mig att de båda senare blir de

mest användbara om man intresserar sig för någon särskild författare och vill studera dennes pjäskrivande. Om man hade disponerat boken som en bibliografi med analysdel hade den omfattande pjäsinventeringen också kunnat ligga som en separat del i bakre delen av boken, för den som har ett specialintresse av de olika utgåvorna och pjäserna.

Genomgången är ambitiös och grundlig, men boken blir svårläst och bitvis snårig. Avsikten är förmodligen inte heller att man ska läsa den från pärm till pärm, utan mer använda som uppslagsbok när man söker information om en period eller ett författarskap. Som kunskapskälla är boken en guldgruva, men som läsoplevelse dignar man under mängden fakta.

Eva Nordlinder

Henning Howlid Wærp, *Dyr og mennesker i norsk litteratur*. Orkana akademisk. Oslo 2025.

Dyr och mennesker i norsk litteratur omfattar 14 kapitel som behandlar romaner och noveller från sent 1800-tal fram till idag (den senast publicerade boken som inkluderas utkom 2022). Upplägget följer en ungefärlig kronologi och tilltalet är enkelt och rättfram. De teoretiska och forskningsmässiga förankringarna är förhållandevis sparsamma, och då boken också är rikt illustrerad förefaller den rikta sig mot en något bredare publik än den strikt akademiska. Här samsas analyser av högt kanoniserade författare som Knut Hamsun och Tarjei Vesaas med samisk science fiction och författare som idag är bortglömda eller mindre kända. Detta är en konsekvens av studiens syfte: att genom en fokusering av mötet mellan mänskliga och mer-än-mänskliga djur adressera frågor om hur djur representeras i litteraturen och vad dessa skildringar kan säga oss om å ena sidan det mänskliga samhället, å andra sidan om djur och natur (s. 35). Undersökningen anknyts tidigt till begreppet "ökosorg", i relation till vilket litteraturen anses ha en särskild potential att utmana en antropocentrisk (människocentrerad) världsbild och att få oss att känna för naturen så att en förändring i hur vi hanterar den kan komma till stånd (s. 8). Analyserna som utförs i *Dyr og mennesker i norsk litteratur* är specifikt orienterade inom fältet human-animal studies (*dyrestudier* är det begrepp Howlid Wærp använder), som i sin tur definieras som en del av ekokritiken (s. 13).

Jag har läst *Dyr og mennesker i norsk litteratur* med stort nöje och jag har lärt mig mycket nytt